

Komentar in karta: 3/42 SLA V314.01 'obračati (seno)'

Jožica Škofic

1. Gradivo

Za pomen 'delati, da trava ob sušenju leži s spodnjo stranjo navzgor', knj. *obračati* (*ā*), je najpogostejši leksem *obračati*. Kljub temu da vprašanje predvideva odgovor z nedovršenim glagolom, pa je v gradivu pogosto zapisana tudi/samo dovršna oblika *obrniti*. Redko so zapisane še tvorjenke *obračevati*, *preobračati* in *prevračati* (v dolenski narečni skupini), *zaobračati* in dovršnik *zaobrniti* ter glagol *obratiti* (v terskem narečju). Po pogostosti sledi glagol *mešati* z dovršno obliko *zmešati*. Drugi leksemi so redki in ne tvorijo arealov.

O relevantnosti nekaterih odgovorov je zaradi širšega pomena mogoče tudi podvomiti (npr. *grabiti*, ki je v T001 in T003 naveden kot drugi odgovor, podobno tudi *trositi* v T134, T136 in T339). Leksem *rifljati* v T410 ima opombo »da je trava zrahljana«.

2. Morfološka analiza

obratiti < **ob-(v)ort-i-ti* 'obrniti' ← **ob-* 'ob, pri, okoli' + **vort-i-ti* 'vračati, vrteti'
obračati < **ob-(v)ort'-a-ti* (< **ob-(v)ort-j-a-ti*) ← **ob-(v)ort-i-ti* 'obrniti'
 ← **ob-* + **vort-i-ti*
 zaobračati < **za-ob-(v)ort'-a-ti* ← **za-ob-(v)ort-i-ti* 'obrniti' ←
 **za-* 'za' + **ob-* + **vort-i-ti*
 preobračati < **per-ob-(v)ort'-a-ti* ← **per-ob-(v)ort-i-ti* 'obrniti'
 ← **per-* 'skozi, prek, čez, k' + **ob-* + **vort-i-ti*
 obračevati < **ob-(v)ort'-ev-a-ti* (< **ob-(v)ort-j-ev-a-ti*) ← **ob-*
 (*v)ort-i-ti* 'obrniti' ← **ob-* + **vort-i-ti*
obrniti < **ob-(v)br(t)-n-i-ti* ≤ **ob-(v)br(t)-nq-ti* ← **ob-(v)ort-i-ti*
 'obrniti' ← **ob-* + **vort-i-ti*
 zaobrniti < **za-ob-(v)br(t)-n-i-ti* ≤ **za-ob-(v)br(t)-nq-ti* ←
 **za-ob-(v)ort-i-ti* 'obrniti' ← **za-* 'za' + **ob-* + **vort-i-ti*
prevračati < **per-vort'-a-ti* ← **per-vort-i-ti* ← **per-* + **vort-i-ti* 'vračati, vrteti'
mešati < **měš-a-ti* (< **měš-j-a-ti*) ← **měš-i-ti* 'mešati, mesiti'
 zmešati < **sḅ(n)-měš-a-ti* ← **sḅ(n)-* 'skupaj z' + **měš-a-ti*
 razmešati < **orz-měš-a-ti* ← **orz-* 'narazen' + **měš-a-ti*
trositi < **trqs-i-ti* 'tresti, stresati' ← **tręs-ti* 'tresti'
grabiti < **grab-i-ti* ← **greb-ti* 'grebsti'
premetati < **per-met-a-ti* ← **per-* + **met-a-ti* 'metati'
privzdigovati < **pri-vbz-dvig-ov-a-ti* ← **pri-* 'pri' + **vbz-* 'gor, nazaj' +
 **dvig-ov-a-ti* (← **dvig-nq-ti*)

raztepsti ≤ **orz-tep-ti* ← **orz-* + **tep-ti* 'tepsti, tolči'

plastiti < **plast-i-ti* ← **plast-b* *'nekaj širokega, razvlečenega'

spravlјati < **sṽ(n)-pravl-a-ti* (< **sṽ(n)-prav-j-a-ti*) ← **sṽ(n)-prav-i-ti* ← **sṽ(n)-* + **prav-i-ti* (← **prav-ṽ* 'pravi')

parnati < **(parn)-a-ti* ← **(parn)-a* ← srvnem. *barn, baren, barm* 'jasli', stvnem. *barno*, bav. nem. *Barn, Barm* 'jasli' (po bav. nem. prehodu *b- > p-*)

rifljati < **(rifl)-a-ti* ← nem. *riffeln* 'smukati' / **(rifl)-b* ← nem. *Riffel* 'drzalnik, smukalnik'

gutati, nejasno

3. Posebnosti kartiranja

Kot enkratnice so kartirani leksemi *parnati* v T030, *premetati* v T113, *privzdigovati* v T196, *raztepsti* v T299, *plastiti* v T383, *gutati* v T398 in *rifljati* v T410.

Kot enkratnici *z-mešati* sta kartirana leksema *zmešati* v T157 in *razmešati* v T411.

Kot enkratnici *z-obračati* sta kartirana leksema *preobračati* v T290 in *zaobračati* v T240.

Kot tretji odgovor v posamezni točki so z znakom za komentar kartirani enkratnica *spravlјati* v T001 in leksema *mešati* v T139, T262 in T267 ter *obrniti* v T300 in T325.

4. Uporabljena dodatna literatura

/

5. Primerjaj

SLA: V744(b).02 *grabiti*, V751A.16 *mešati*, V162C.01 *gumno* (2/63); OLA: /;

ALE: /; SDLA-SI: 467 *raztrositi seno*; ALI: 3649, 3648 *trositi/raztrositi seno*;

ASLEF: 3301, 3300 *trositi/raztrositi seno*; HJA: /; LinGeH: /; ÚMNYA: /

6. Etnološka osvetlitev

Obračanje (sena) je opravilo med poletnim sušenjem pokošene trave, s katerim se iz pokošene trave po naravni poti s pomočjo sonca in obračanja (vsaj enkrat do dvakrat dnevno) pridela posušeno seno z ohranjenimi vsemi ključnimi hranilnimi sestavinami kot kakovostno krmilo za govejo živino, konje in drobnico.

Obračanje pokošene trave je bilo opravilo odrasčajočih in odraslih članov kmečke družine, ponekod tudi ob pomoči sosedov, sorodnikov in družinskih prijateljev. Okrog 9. ure zjutraj je gospodinja koscem prinesla jutranjo malico, nato so se ti razšli opravljat druga kmečka dela. Ženske – grabljice – so začele z grabljami obračati seno. Najprej so po pokošenem travniku enakomerno raztresle travo, ki se je nato sušila na soncu. Naslednjega dne po jutranji rosi (lahko pa že po nekaj urah istega dne) so predvsem ženske in otroci z lesenimi grabljami začeli enakomerno obračati in raztresati seno. Zvečer so seno zgrabili v senene kupe, da je ostalo čim bolj suho in se čez noč ni navzelo vlage. Naslednji dan so ga ponovno raztresli po

travniku, ga po potrebi čez nekaj ur spet obrnili in ga v poznih popoldanskih urah zgrabili ter ga z lesenimi vilami naložili na voz.

V Spodnji Savinjski dolini so za obračanje sena že v petdesetih letih 20. stoletja uporabljali industrijsko izdelane obračalnike s konjsko vprego, ki so jih ob koncu šestdesetih let povsem opustili zaradi uvajanja traktorjev, motornih kosilnic in raznovrstnih traktorskih priključkov, kar je izrazito spremenilo načine sušenja, obračanja in spravila sena. Z razvojem kmetijskih strojev in tehnologije košnje trave in sušenja sena se je uveljavila vrsta podobnih, vendar tehnično različnih strojev in naprav za obračanje, sušenje, grabljenje in spravilo. Zlasti na velikih nižinskih travnikih so danes ročno košnjo in obračanje sena povsem nadomestili traktorji s priključki.

Prim.: Bogataj 1999; Cevc 1972; Cevc 1984; Cevc 1995; Novak 1960; Novak 1970; SEL 2004

7. Skica

